

Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 5 straipsnyje pateiktos patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratos analizė

Edvinas Bakanauskas

<https://orcid.org/0000-0002-5669-0974>
Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedros doktorantas
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel.: (+370 5) 236 6170
El. paštas: <edvinas.bakanauskas@tf.vu.lt>

Šiame straipsnyje analizuojama Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 5 straipsnyje pateikta patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata. Straipsnyje taip pat nagrinėjamas bendrovių tarpusavio ryšys, kontrolės koncepcija, įvertinama patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata Europos modelinio bendrovių akto kontekste.

Pagrindiniai žodžiai: patronuojanti bendrovė, dukterinė bendrovė, Europos modelinis bendrovių aktas (EMCA).

Analysis of the Parent Company and a Subsidiary Company Concept in Article 5 of the Law on Companies of the Republic of Lithuania

The present article analyses the concept of a parent and a subsidiary company as defined in Article 5 of the Law on Companies of the Republic of Lithuania. The article also examines the relationship between companies, the concept of control, evaluates concept of parent company and subsidiary in the context of European Model Company Act (EMCA).

Keywords: parent company, subsidiary, company group, European Model Company Act (EMCA).

Įvadas

Temos aktualumas. Vis daugiau dėmesio bendrovių teisėje yra skiriama bendrovių¹ grupių reguliavimo klausimams spręsti. Vien 2016 metais Europos Komisijos įsteigta neformali bendrovių teisės ekspertų grupė (angl. *Informal Company Law Expert Group*, toliau – ICLEG) parengė tris ataskaitas (ICLEG, 2016a; ICLEG, 2016b; ICLEG, 2016c), kuriose pateikiamos įvairios iniciatyvos bendrovių grupių reguliavimo kontekste. O nepriklausoma Europos bendrovių teisės ekspertų grupė (angl. *Eu-*

¹ Šiame straipsnyje vartojamas terminas „bendrovė“ suprantamas taip kaip apibrėžiama Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 1 straipsnyje (Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, 2000).

ropean Company Law Experts, toliau – ECLE) 2016 metais parengė pasiūlymą dėl bendrovių grupių reguliavimo reformos Europos Sąjungoje (ECLE, 2016). Pagaliau 2017 metais, po daugiau nei 9 metų rengimo buvo pristatytas Europos modelinis bendrovių aktas² (*European Model Companies Act*, 2017), toliau – EMCA), kurio 15 skyriaus nuostatos yra skirtos bendrovių grupių veiklai reguliuoti³. Sistemškai analizuojant minėtas iniciatyvas (reformas), matyti, kad daugiausia dėmesio yra skiriama patronuojančios bendrovės civilinei atsakomybei už dukterinės bendrovės prievoles, patronuojančios ir dukterinės bendrovės akcininkų ir kreditorių teisėms įgyvendinti ir apsaugai. Todėl atsakymas į klausimą, ką laikysime patronuojančia ir dukterine bendrove, tampa kertinis, nes būtent nuo to priklauso, kokios bendrovės atžvilgiu gali būti įgyvendintos tam tikros bendrovių grupės akcininkų ir kreditorių teisės, kokiai grupės bendrovei gali būti taikoma civilinė atsakomybė.

Šiuo metu Lietuvoje nėra specialaus įstatymo, reglamentuojančio bendrovių grupių veiklą, tačiau tam tikrus bendrovių grupių veiklos aspektus reglamentuoja Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (toliau – ABĮ), kurio 5 straipsnyje nurodomi atvejai, kai laikoma, kad bendrovė yra patronuojanti ar dukterinė.

Šio straipsnio **tikslas** – ABĮ 5 straipsnyje nustatytos patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratos analizė, jos įvertinimas EMCA kontekste. EMCA buvo pasirinkta, nes, visų pirma, EMCA 15 skyriaus nuostatos buvo parengtos atlikus ES valstybių narių bendrovių grupių reguliavimo analizę ir įvertinus ES valstybių narių bendrovių grupių reguliavimo privalumus ir trūkumus, antra, EMCA naujumas – EMCA parengta 2017 metais, trečia, EMCA 15 skyriaus nuostatomis siekiama užtikrinti lankstesnę bendrovių grupės valdymą, bet kartu apsaugoti smulkiųjų akcininkų ir kreditorių interesus, ketvirta, EMCA skyriai parengti atsižvelgiant į ES teisės aktus, penkta, EMCA nuostatos skirtos atvirojo ir uždarojo tipo bendrovėms. Straipsnio tikslui pasiekti keliami trys **uždaviniai**: pirma, atlikti ABĮ 5 straipsnyje nustatytą patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimų istorinę analizę ir išsiaiškinti, ar yra galimas ABĮ 5 straipsnyje pateiktą patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimų išplėtimas (arba susiaurinimas), antra, išsiaiškinti, remiantis kokiu kriterijumi pagal ABĮ 5 straipsnį bendrovė laikoma patronuojančia ar dukterine, trečia, lyginant ABĮ 5 straipsnyje numatytą patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratą su EMCA 15 skyriuje nustatyta patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata, įvertinti, ar ABĮ 5 numatyta patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata turėtų būti tobulintina. Šio straipsnio tyrimo **objektas** – patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata, o tyrimo objekto ribas apibrėžia temos pavadinimas ir pirmiau nurodytas straipsnio tikslas ir uždaviniai. Atsižvelgiant į tai, kad bendrovių grupės samprata yra pakankamai plati ir, norint atlikti išsamią jos analizę, būtų gerokai viršyta leidžiama šio straipsnio apimtis, šiame straipsnyje analizuojami tik patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšiai. Straipsnyje patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata nagrinėjama bendrovių teisės kontekste, todėl terminas „bendrovė“ suprantamas taip kaip apibrėžiama ABĮ 1 straipsnyje.

Tyrimo metodai. Dokumentų (literatūros) turinio analizės metodas naudotas analizuojant ES teisės aktus, ABĮ, EMCA, teisės doktriną. Istorinis metodas pasitelktas nagrinėjant, kaip keitėsi ABĮ numatyti patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimai, kas lėmė dabartinio ABĮ 5 straipsnio formuluotę. Lyginamasis metodas pasitelktas analizuojant ABĮ redakcijas, ABĮ 5 straipsnyje numa-

² Europos modelinis bendrovių aktas yra negriežtosios teisės (angl. *soft law*) šaltinis. EMCA nuostatos ir jų komentaras sudaro vieną teisės aktą (*European Model Companies Act*, 2017).

³ EMCA 15 skyriuje, kitaip nei minėtose ICLEG ir ECLE iniciatyvose, yra ne tik kad analizuojami svarbiausi bendrovių reguliavimo klausimai, bet pateikiamas ir konkretus bendrovių įstatymo modelis, įskaitant nuostatas, skirtas bendrovių grupėms. Atitinkamai, tai yra viena iš priežasčių, kodėl šiame straipsnyje buvo pasirinkta EMCA, siekiant atlikti ABĮ 5 straipsnyje numatytos patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratos įvertinimą.

tytus patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimo nustatymo kriterijus bei sugretinant juos su EMCA 15 skyriuje pateiktais patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimų kriterijais, vertinant ABĮ 5 straipsnio ir EMCA 15 skyriaus 2, 5 ir 6 straipsnių normų panašumus ir skirtumus, *loginis metodus* naudotas analizuojant ABĮ 5 straipsnyje nurodomus patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimų kriterijus, vertinant, ar ABĮ 5 straipsnyje numatyta patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata turi būti tobulintina, rengiant išvadas.

Darbo originalumas ir pagrindiniai šaltiniai. Lietuvos teisės doktrinoje dar nėra atlikta išsami ABĮ 5 straipsnyje numatytos patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratos analizė. Tam tikri grupių sampratos aspektai buvo nagrinėti D. Kriaučiūno (Kriaučiūnas, 2001) ir V. Papijanc (Papijanc, 2007) straipsniuose, tačiau šių autorių darbuose, pirma, nebuvo analizuota ABĮ 5 straipsnyje nustatytų patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimų istorinė analizė, antra, nebuvo atliktas ABĮ 5 straipsnyje pateiktos patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratos įvertinimas EMCA 15 skyriaus kontekste. Taip pat Lietuvoje buvo atliktas taikomasis mokslinis tyrimo darbas⁴ (Bartkus, *et al.*, 2012). Tam tikri grupės sampratos aspektai buvo nagrinėti E. Bakanausko magistro darbe (Bakanauskas, 2017).

Rengiant straipsnį buvo analizuojamos skirtingo laikotarpio ABĮ redakcijos, aktualios šiam straipsniui ES direktyvos, naujausi moksliniai tyrimai apie bendrovių grupes, EMCA. Taip pat darbe remiamasi teisės mokslininkų darbais, kuriuose analizuojami įvairūs bendrovių grupių reguliavimo aspektai⁵.

1. Patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimų raida ABĮ

Patruuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimai buvo reglamentuoti jau 1990 metų ABĮ (Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, 1990), kurio 12 straipsnio 3 dalyje buvo nurodyta, kad jeigu bendrovė įsigyja kitos bendrovės kontrolinį akcijų paketą, tai ši tampa kontroliuojama bendrove, kontroliuojamoji bendrovė yra dukterinė, o ją kontroliuojanti – patronuojanti bendrovė. Kontrolinį akcijų paketą sudarė akcijos, kurios suteikė jų turėtojui daugiau kaip 50 procentų balsų visuotiniame susirinkime. Tokio balsų skaičiaus patronuojančiai bendrovei pakakdavo, kad visuotinis susirinkimas apskritai galėtų įvykti (kvorumas)⁶, o visuotinio susirinkimo nutarimai būtų priimti tik esant patronuojančios bendrovės pritarimui⁷. Taigi, turėdama kontrolinį akcijų paketą, patronuojanti bendrovė galėdavo valdyti dukterinės bendrovės veiklą per jos visuotinį susirinkimą (pvz., rinkti stebėtojų tarybos narius, padidinti arba sumažinti įstatinį kapitalą)⁸.

Sistemiškai analizuojant 1990 metų ABĮ nuostatas matyti, kad bendrovės pripažinimas patronuojančia ar dukterine buvo svarbus dėl dviejų priežasčių. Pirma, ABĮ numatė tam tikrus draudimus patronuojančios bendrovės atžvilgiu (pvz., ABĮ str. 12 str. 3 d. buvo nustatytas draudimas dukterinei bendrovei įsigyti patronuojančios bendrovės akcijas, ABĮ 25 str. 2 d. 1 p. numatė, kad yra draudžiama patronuojančios bendrovės stebėtojų tarybos nariui būti dukterinės bendrovės valdybos nariu). Antra, 1990 metų ABĮ buvo numatyta patronuojančios bendrovės revizoriaus teisė tikrinti dukterinę bendrovę.

⁴ Taikomajame moksliniame tyrimo darbe buvo analizuojama įmonių grupės nemokumo samprata ir problematika, įmonių grupių funkcionavimo Lietuvoje ir ES mastas.

⁵ Pavyzdžiui, analizuojant bendrovių tarpusavio ryšį buvo nagrinėti Antunes (Antunes, 1994), Grundmann, Glasow (Grundmann, Glasow, 2012), Wallace (Wallace, 2002), Hopt (Hopt, 2015) moksliniai darbai. Rengiant trečiąją straipsnio dalį buvo nagrinėta EMCA ir jos komentaras (European Model Companies Act, 2017), EMCA autoriaus Conac straipsnis (Conac, 2016).

⁶ 1990 m. ABĮ 19 straipsnio 1 dalis.

⁷ 1990 m. ABĮ straipsnio 3 dalis.

⁸ 1990 m. ABĮ 18 straipsnio 2 dalis.

1994 metų ABĮ redakcijoje (Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, 1994) patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimai nepasikeitė, neatsirado ir naujų normų, skirtų bendrovių grupės bendrovėms, pasikeitė tik straipsnių numeracija⁹.

2000 metų ABĮ redakcijoje¹⁰ patronuojančios ir dukterinės bendrovės sąvokos buvo išplėtos. Minėtų sąvokų išplėtimą lėmė įstatymų leidėjo siekis suderinti Lietuvos bendrovių teisę su Europos Bendrijų bendrovių teise, o konkrečiau – įgyvendinti 1992 m. lapkričio 23 d. Tarybos direktyvą 92/101/EEB, iš dalies keičiančia Direktyvą 77/91/EEB dėl ribotos atsakomybės akcinių bendrovių formavimo ir jų kapitalo palaikymo bei keitimo ((Tarybos direktyvą 92/101/EEB..., 1992), toliau – 92/101/EEB direktyva) nuostatas (Aiškinamasis raštas, 2000).

1.1. 92/101/EEB direktyvos nuostatų analizė ABĮ 5 straipsnio kontekste

92/101/EEB direktyva buvo skirta iš dalies pakeisti 1976 m. gruodžio 13 d. Antrąją Tarybos direktyvą dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų akcinių bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendrovės steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo ((Antroji Tarybos direktyva..., 1976), toliau – Antroji direktyva), kurios problema buvo ta, kad ji nenumatė normų, ribojančių dukterinei bendrovei įsigyti, turėti, pasirašyti patronuojančios bendrovės akcijas, todėl patronuojanti bendrovė, veikdama per dukterinę bendrovę, galėdavo sėkmingai išvengti Antrojoje direktyvoje nustatytų ribojimų. Norint pašalinti minėtą Antrosios direktyvos teisinę spragą, buvo priimta 92/101/EEB direktyva, kuri buvo skirta užkirsti kelią ribotos atsakomybės akcinei bendrovei pasinaudoti kita bendrove ir taip apeiti Antrojoje direktyvoje nustatytus ribojimus, skirtus bendrovės akcininkų ir kreditorių interesams apsaugoti¹¹. Atitinkamai, viena iš priemonių, siekiant apsaugoti bendrovės kreditorių interesus – bendrovės kapitalo palaikymas, o siekiant apsaugoti bendrovės akcininkų interesus – akcininkų lygiateisiškumo užtikrinimas¹².

92/101/EEB direktyvą sudarė tik trys straipsniai, o esminis¹³ straipsnis, bendrovės akcininkų ir kreditorių apsaugos prasme, buvo 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnis¹⁴ „24 a straipsnis“, kurio tikslas – išplėsti Antrosios direktyvos 19–24 straipsnių taikymo sritį, t. y. kad tokie atvejai, kai viena bendrovė (dukterinė) įsigyja, turi ar pasirašo kitos bendrovės (patronuojančios) akcijas, būtų laikomi pačios bendrovės (patronuojančios) savų akcijų įsigijimas, turėjimas ar pasirašymas (Proposal for a Council Directive, 1990). Būtent, siekiant įgyvendinti direktyvos 92/101/EEB pirmo straipsnio tikslą, buvo apibrėžti kriterijai, kuriuos nustačius, bendrovė laikoma patronuojančia, o kita – dukterine. Kitaip

⁹ ABĮ str. 12 str. 3 d., ABĮ 26 str. 2 d. 1 p., ABĮ 28 str. 4 d.

¹⁰ Pažymėtina, kad 2019 m. galiojančioje suvestinėje ABĮ redakcijoje išlikusios tokios pat patronuojančios ir dukterinės bendrovės sąvokos kaip ir 2000 m. ABĮ redakcijoje.

¹¹ Antrojoje direktyvoje nustatytų ribojimų tikslas: „<...> užtikrinti minimalią lygiavertę ribotos turtinės atsakomybės akcinių bendrovių akcininkų ir kreditorių apsaugą <...>“ (Antrosios direktyvos preambulės 5 pastraipa).

¹² Antrosios direktyvos preambulės 7 pastraipoje nurodoma: „kadangi, atsižvelgiant į 54 straipsnio 3 dalies g punkte nurodytus tikslus, būtina, kad valstybių narių įstatymai, susiję su kapitalo didinimu ar mažinimu, užtikrintų, jog laikomasi principų, pagal kuriuos visi akcininkai, kurių padėtis yra tokia pati, turi vienodas teises“.

¹³ Pažymėtina, kad šiuo atveju nurodoma, kad 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnis yra esminis, nes 92/101/EEB direktyvos 2 ir 3 straipsniai labiau yra susiję su šios direktyvos nuostatų įgyvendinimu valstybių narių įstatymuose, pvz., iki kada valstybės narės turi priimti įstatymus, kurie įgyvendina šią direktyvą, ir pan.

¹⁴ Pažymėtina, kad 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio nuostatos buvo perkeltos į 2017 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2017/1132 dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų 67 straipsnį (Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2017/1132, 2017). 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnyje nurodomos nuostatos nepasikeitė, todėl, siekiant analizės nuoseklumo ir įvertinus tai, kad į ABĮ buvo perkeltos dar 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnyje nurodomos nuostatos, šiame straipsnyje nurodoma į 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio nuostatas.

tariant, tokius kriterijus numatyti 92/101/EEB direktyvoje reikėjo tam, kad būtų galima žinoti, kokiais atvejais kitos bendrovės akcijų įsigijimas, pasirašymas ar turėjimas būtų laikomas pačios bendrovės savų akcijų įsigijimu, turėjimu ar pasirašymu. Taigi 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnyje nustatyti kriterijai, kuriems esant galima konstatuoti, kad bendrovė yra patronuojanti, o kita dukterinė, skirti tik šios direktyvos 1 straipsnio tikslui įgyvendinti, o tai kartu reiškia, kad minėtų 92/101/EEB direktyvos kriterijų taikymas bendrovių teisės kontekste yra gana siauras (tik įgyvendinant 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio tikslą) ir minėti kriterijai nėra skirti patronuojančios ir dukterinės bendrovės sąvokoms bendrai apibrėžti bendrovių teisės kontekste. Natūraliai kyla klausimas, ar pagal 92/101/EEB direktyvos nuostatas suformuoti ir ABĮ 5 straipsnyje nustatyti patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimai yra pakankami (ne per plačiai arba ne per siauriai apibrėžti), kad būtų naudojami ne vien įgyvendinant 92/101/EEB direktyvos (o tiksliau 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio) tikslą, bet ir apskritai bendrovių teisės kontekste?

Vis dėlto, prieš atliekant ABĮ 5 straipsnyje pateiktų patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimų analizę, svarbu išsiaiškinti, ar ABĮ 5 straipsnyje pateiktų patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimų išplėtimas (arba susiaurinimas) apskritai yra galimas pagal 92/101/EEB direktyvos nuostatas ir neprieštaraus 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio tikslui. Pažymėtina, kad 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnyje nurodomi 4 kriterijai, kuriais remiantis laikoma, kad bendrovė yra patronuojanti, o kita dukterinė. Pirmą, akcinė bendrovė (toliau – AB) tiesiogiai turi daugumą balsų kitoje bendrovėje; antra, AB netiesiogiai turi daugumą balsų kitoje bendrovėje; trečia, AB gali tiesiogiai daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei; ketvirta, AB gali netiesiogiai daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei. Reikia pasakyti, kad 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnyje tik įvardijami 4 kriterijai, tačiau valstybėms narėms paliekama teisė pačioms nusistatyti kriterijų turinį. Vieninteliu atveju, kai apibrėžiamas kriterijaus, pagal kurį AB traktuojama kaip galinti tiesiogiai daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei, turinys, valstybei narei yra numatyta pareiga į šio kriterijaus turinį įtraukti du atvejus (92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio 3 dalies a punktas). Pirmą, atveji, kai AB turi teisę skirti ar atleisti daugumą kitos bendrovės administracijos, vadovybės ar priežiūros padalinio narių ir tuo pačiu metu yra šios kitos bendrovės akcininkė ar narė. Antra, atveji, kai AB yra kitos bendrovės akcininkė arba narė ir pagal susitarimą, sudarytą su kitais tos bendrovės akcininkais ar nariais, viena kontroliuoja daugumą jos akcininkų ar narių turimų balsų. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima išskirti du dalykus: visų pirma, 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio nuostatos yra minimalaus suderinimo¹⁵, valstybėms narėms palikta teisė nustatyti 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje nustatytų kriterijų turinį (kaip ir minėta, tik apibrėžiant galėjimo tiesiogiai daryti lemiamą įtaką kriterijaus turinį, valstybės narės yra įpareigosotos nurodyti du 92/101/EEB direktyvos 3 dalies a punkte nurodytus atvejus). Atitinkamai, antra, ABĮ 5 straipsnyje pateiktų patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimų išplėtimas (arba susiaurinimas) atitiks 92/101/EEB direktyvos nuostatas ir neprieštaraus 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio tikslui, jeigu, pirma,

¹⁵ 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio nuostatos yra minimalaus suderinimo, nes, visų pirma, direktyvoje nurodomi tik pagrindiniai bendrovės tiesioginio galėjimo daryti lemiamą įtaką atvejai, bet valstybėms narėms suteikta teisė papildomai numatyti ir kitus galėjimo daryti lemiamą įtaką atvejus (92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio 3 dalies a punktas), antra, direktyvoje tik įvardijami netiesioginio daugumos balsų turėjimo ir galėjimo netiesiogiai daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei kriterijai, tačiau nustatyti šių kriterijų turinį palikta valstybių narių diskrecijai (92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio 3 dalies b punktas), trečia, valstybėms narėms suteikta teisė nustatyti aplinkybes, kuriomis akcinė bendrovė turi būti traktuojama kaip turinti balso teisių (92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio 3 dalies 3 punktas). Pažymėtina ir tai, kad teisės doktrinoje taip pat nurodoma, kad konkretaus 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnyje nurodomo kriterijaus turinį detalizuoja valstybių narių nacionaliniai įstatymai, kas taip pat leidžia teigti, kad 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio nuostatos yra minimaliai suderintos. Pavyzdžiui, tokios nuomonės yra Van Gerven (Van Gerven, 2014, p. 31–33), Edwards (Edwards, 2002, p. 76–77).

ABĮ išliks visi keturi 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje nustatyti kriterijai, antra, tiesioginio galėjimo daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei kriterijus ir toliau apims minėtus du atvejus.

Pagaliau reikia pastebėti, kad tam tikros 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio nuostatos jau dabar yra išplėstos ABĮ 5 straipsnyje. Visų pirma, pagal ABĮ 5 straipsnį, kitaip nei pagal minėtos direktyvos 1 straipsnį, ne tik AB, bet ir uždaroji akcinė bendrovė (toliau – UAB) gali būti laikoma patronuojančia bendrove (ABĮ platesnis patronuojančios bendrovės apibrėžimas nei 92/101/EEB direktyvoje)¹⁶, antra, ABĮ 5 straipsnyje nurodoma, kada laikoma, jog bendrovė tiesiogiai (ABĮ 5 straipsnio 2 dalis) ar netiesiogiai (ABĮ 5 straipsnio 3 dalis) turi balsų daugumą kitoje bendrovėje (92/101/EEB direktyvoje šie kriterijai buvo tik įvardyti, bet nebuvo detalizuotas jų turinys), trečia, Lietuvos įstatymų leidėjas taip pat apibrėžė netiesioginio galėjimo daryti lemiamą įtaką kriterijaus atvejus (ABĮ 5 straipsnio 5 dalis).

2. Patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšys (teisinės galios kontroliuoti kriterijus)

Apibrėžiant patronuojančios ir dukterinės bendrovės sąvokas dabartiniame ABĮ 5 straipsnyje vartojami *balsų daugumos turėjimo* ir *galėjimo daryti lemiamą įtaką* terminai, kurie tarsi savaime suponuoja, kad bendrovės turi sieti tam tikras ryšys, kad būtų galima tam tikrą bendrovę pripažinti patronuojančia, o kitą – dukterine. Patronuojančios ir dukterinės bendrovės ryšys gali būti grindžiamas ekonominiu arba teisinės galios kontroliuoti kriterijumi (Grundmann, Glasow, 2012, p. 768). Taikant ekonominį kriterijų yra laikoma, kad bendrovės sieja tarpusavio ryšys, jeigu skirtingos bendrovės faktiškai valdomos kaip bendras ekonominis darinys. O taikant teisinės galios kontroliuoti kriterijų yra vertinama, ar yra teisinė galia kontroliuoti (Edwards, 2002, p. 301–321). Pagrindinis ekonominio ir teisinės galios kontroliuoti kriterijų skirtumas – kad taikant teisinės galios kontroliuoti kriterijų pakanka nustatyti bendrovės *galimybę* kontroliuoti kitą bendrovę, o pagal ekonominį kriterijų – bendrovė turi realiai *įgyvendinti* kontrolę, kad būtų pripažįstama patronuojančia (Grundmann, Glasow, 2012, p. 768). Vis dėlto tiek ekonominis, tiek teisinės galios kriterijus turi savo pranašumų ir trūkumų. Ekonominio kriterijaus pagrindinis pranašumas yra tas, kad remiantis šiuo kriterijumi galima nustatyti, ar viena bendrovė iš tiesų įgyvendina kitos bendrovės kontrolę (Grundmann, Glasow, 2012, p. 768). Šis ekonominio kriterijaus taikymo pranašumas kartu parodo ir pagrindinį teisinės galios kontroliuoti kriterijaus trūkumą – įstatyme numatyto kontrolės kriterijaus nustatymas nebūtinai reiškia, kad viena bendrovė iš tiesų įgyvendina kitos bendrovės kontrolę. Bendrovė gali įsigyti kitos bendrovės akcijas, suteikiančias balsų daugumą šioje bendrovėje, turėdama tikslą ne kontroliuoti kitą bendrovę, o paprasčiausiai norėdama investuoti į ją, pavyzdžiui, norėdama gauti dividendus (Berman, Picard, 2008, p. 353). O teisinės galios kontroliuoti kriterijaus pagrindinis pranašumas – lengviau jį pritaikyti, nereikia atlikti sudėtingų ekonominių procesų vertinimo (kitaip nei taikant ekonominį kriterijų), pakanka nustatyti bendrovės galimybę kontroliuoti kitą bendrovę (dukterinę), kad ji būtų laikoma patronuojančia. Kitas teisinės galios kontroliuoti kriterijaus pranašumas – teisinis apibrėžtumas (sąrašo principas), galimi teisinės galios kontroliuoti atvejai įprastai įvardijami atitinkamos valstybės bendrovių įstatyme, todėl pakanka pasitikrinti, ar bendrovių tarpusavio ryšys atitinka bent vieną iš bendrovių įstatyme nurodomų atvejų, kad būtų galima konstatuoti kontrolės faktą.

Lietuvos ABĮ nėra pateikta teisinės galios kontroliuoti apibrėžimo, taip pat ABĮ nėra vartojamas žodžių junginys „teisinė galia kontroliuoti“, apibūdinant bendrovių tarpusavio ryšį. Vis dėlto, kad ABĮ nustatytas teisinės galios kontroliuoti kriterijus, o ne ekonominis kriterijus, galima spręsti iš dviejų

¹⁶ O tiek pagal ABĮ, tiek 92/101/EEB direktyvą dukterinė bendrovė gali būti ir AB, ir UAB.

aplinkybių. Pirma, kaip minėta, ABĮ apibrėžtos patronuojančios ir dukterinės bendrovės sąvokos buvo parengtos pagal 92/101/EEB direktyvą, o šioje direktyvoje nustatytas teisinės galios kontroliuoti kriterijus (Edwards, 2002, p. 76–77). Antra, analizuojant ABĮ 5 straipsnyje pateiktus bendrovių tarpusavio ryšio nustatymo kriterijus, matyti, kad nė vienam iš jų nustatyti nereikia atlikti ekonominio bendrovių tarpusavio ryšio vertinimo. Norint pagal ABĮ 5 straipsnį konstatuoti, kad viena bendrovė yra patronuojanti, o kita – dukterinė bendrovė, pakanka nustatyti ABĮ nurodytą teisinį kriterijų, tarkim, kad patronuojanti bendrovė turi balsų daugumą kitoje bendrovėje arba turi teisę rinkti ar atšaukti kitos bendrovės vadovą, daugumą valdybos ar stebėtojų tarybos narių. O taikant ekonominį kriterijų, kaip ir minėta, nepakaktų vien tik turėti dukterinės bendrovės kontrolinį akcijų paketą ar pan., patronuojanti bendrovė turėtų faktiškai valdyti kitą bendrovę (įgyvendinti kontrolę). Kaip nurodo K. J. Hopt, taikant ekonominį kriterijų yra svarbu ne tik turėti balsų daugumą kitoje bendrovėje (dukterinėje), bet ir dukterinės bendrovės akcininkų struktūra, patronuojančios bendrovės elgesys su turimomis akcijomis, suteikiančiomis balsų daugumą „balsavimo elgesys“ (angl. *voting behavior*) ir kiti ekonominiai aspektai (Hopt, 2015, p. 3).

ABĮ nėra pateikiama teisinės galios kontroliuoti (dar vadinama kontrolė) kriterijaus apibrėžimo, todėl natūraliai kyla klausimas, ar toks apibrėžimas turėtų būti numatytas ABĮ? Straipsnio autoriaus nuomone, ne, nes pateikti vieną kontrolės apibrėžimą, kuris apimtų visus galimus kontrolės atvejus, yra labai sudėtinga, jeigu apskritai įmanoma. Kaip yra pažymėjęs J. G. Antunes, kontrolės apibrėžimas yra neaiškus, kaip ir reiškinys, kurį šis terminas apibūdina (Antunes, 1994, p. 144). Sudėtingumą apibrėžti kontrolės terminą pažymi ir C. D. Wallace, nagrinėjusi kontrolę tarptautinių bendrovių kontekste, ji nurodo, kad apibrėžti, kas yra kontrolė, taip pat nelengva, kaip ir paaiškinti, kas yra bendrovių grupė (Wallace, 2002, p. 159). Sudėtingumą pateikti kontrolės apibrėžimą lemia tai, kad kontrolė galima įvairiais būdais¹⁷, formomis¹⁸, taip pat ji gali būti pozityvi ir negatyvi¹⁹. Būtent todėl, kad yra sudėtinga pateikti kontrolės apibrėžimą, kuris apimtų visus galimus kontrolės atvejus, tiek teisės doktrinoje, tiek daugumos ES valstybių nacionaliniu lygiu²⁰ nėra pateikiama kontrolės apibrėžimo, o nurodomi kontrolės nustatymo atvejai, kuriais remiantis galima konstatuoti, kad viena bendrovė kontroliuoja kitą bendrovę.

3. ABĮ 5 straipsnyje nustatytos patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratos įvertinimas EMCA kontekste

Minėta, kad dabartinio ABĮ 5 straipsnyje pateiktos patronuojančios ir dukterinės bendrovės sąvokos buvo išplėstos, siekiant įgyvendinti 92/101/EEB direktyvos nuostatas. Taip pat išsiaiškinta, kad 92/101/EEB direktyvoje nustatytų kriterijų, skirtų patronuojančiai ir dukterinei bendrovei apibrėžti, taikymas yra pakankamai siauras (tik įgyvendinant 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio tikslą). Atsižvelgiant į tai,

¹⁷ Pavyzdžiui, remiantis sutartimis, turima balsų dauguma, įstatais (Champaud, 1965, p. 154, cituota Antunes, 1994, p. 146).

¹⁸ Pagal formą kontrolė skirstoma į tiesioginę (angl. *direct*) ir netiesioginę (angl. *indirect*). Tiesioginė – kai pati motininė įmonė tiesiogiai kontroliuoja dukterinę įmonę (pvz., turi balsų daugumą patronuojančioje bendrovėje). Netiesioginė – kai motininė įmonė kontroliuoja dukterinę įmonę per kitą bendrovę arba fizinį asmenį, tarkim, motininė bendrovė įgalioja fizinį asmenį balsuoti už ją visuotiniame akcininkų susirinkime (Antunes, 1994, p. 147).

¹⁹ Pozityvi kontrolė, kai patronuojanti bendrovė aktyviais veiksmais valdo patronuojančią bendrovę (pvz., nustato dukterinės bendrovės veiklos politiką). Negatyvi kontrolė – patronuojanti bendrovė nedalyvauja dukterinės bendrovės valdyme, bet turi pakankamai akcijų, kad galėtų blokuoti ir kliudyti priimti sprendimus dukterinėje bendrovėje (Antunes, 1994, p. 147).

²⁰ Išimtis – Danija, jos bendrovių įstatymo 6 straipsnyje pateikiamas kontrolės apibrėžimas (Danijos bendrovių įstatymas, 2010).

kad ABĮ 5 straipsnis buvo parengtas pagal 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnyje nurodytus kriterijus, kurie buvo parengti taikyti pakankamai siaurame kontekste, kyla poreikis įvertinti, ar ABĮ 5 straipsnyje nustatyti patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimai yra pakankami (ne per plačiai arba ne per siauriai apibrėžti), kad būtų naudojami ne vien tik įgyvendinant 92/101/EEB direktyvos (o tiksliau 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio) tikslą, bet ir apskritai bendrovių teisės kontekste. Atitinkamai įvertinimas atliekamas lyginant ABĮ 5 straipsnyje nustatytą patronuojančios bendrovės sampratą su EMCA 15 skyriuje pateikta patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata. Viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl minėtam įvertinimui atlikti buvo pasirinkta EMCA 15 skyriuje pateikta patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata, yra platesnis EMCA patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratos taikymas. EMCA 15 skyriaus nuostatų tikslas – lankstesnis bendrovių grupės valdymas ir grupės bendrovių akcininkų bei kreditorių apsauga (Conac, 2016, p. 301). Atitinkamai EMCA 15 skyriaus 1 dalyje pateikiami patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimai taikomi pakankamai plačiai: EMCA 15 skyriaus 2 dalyje „grupės valdymas“, EMCA 15 skyriaus 3 dalyje „patronuojančios bendrovės akcininkų apsauga“, EMCA 15 skyriaus 4 dalyje „dukterinės bendrovės akcininkų ir kreditorių apsauga“²¹. Maža to, minėti apibrėžimai taikomi ne tik EMCA 15 skyriuje, bet ir tam tikruose kituose EMCA skyriuose, įskaitant EMCA 7 skyrių, kurio 13 straipsnyje yra įgyvendintas 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnis. Tuo tarpu, kaip ir minėta, dabartiniame ABĮ 5 straipsnyje pateikti patronuojančios ir dukterinės bendrovių apibrėžimai buvo parengti pagal 92/101/EEB direktyvoje nustatytus kriterijus, kurių taikymas, kaip išsiaiškinta, buvo pakankamai siauras (tik įgyvendinant 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio tikslą).

Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad, kaip matysime įvertinimo metu, nemažai EMCA nuostatų, skirtų patronuojančiai ir dukterinei bendrovei apibrėžti, buvo perimtos iš 27-ojo tarptautinio apskaitos standarto²² „Konsoliduotos ir atskiros finansinės atskaitos“ ((27-asis tarptautinis apskaitos standartas..., 2008), toliau – TAS 27). O Lietuvoje minėti apskaitos standartai yra įgyvendinti Lietuvos Respublikos įmonių grupių konsoliduotos finansinės atskaitomybės įstatyme ((Lietuvos Respublikos įmonių grupių konsoliduotos, 2015), toliau – ĮGKFAĮ), todėl gali pasirodyti, kad atitinkamų EMCA nuostatų, parengtų pagal TAS 27 nuostatas, perkėlimas į ABĮ būtų perkeltinis. Vis dėlto taip teigti būtų klaidinga, nes ĮGKFAĮ TAS 27 yra įgyvendintas finansinės atskaitomybės tikslais²³ (ĮGKFAĮ 1 straipsnio 1 dalis), o analizuojamos EMCA 15 skyriaus atitinkamos nuostatos, nors ir buvo parengtos pagal TAS 27, bet jų tikslas nėra susijęs su finansine atskaitomybe, kaip ir minėta, EMCA 15 skyriuje pateikti patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimai skirti vartoti bendrovių grupių valdymo, smulkiųjų akcininkų ir kreditorių apsaugos tikslais.

Patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimas pateikiamas EMCA 15 skyriaus 2 straipsnyje, kuriame nurodoma, kad dukterinė bendrovė – tai bendrovė, kurią tiesiogiai arba netiesiogiai (per kitą dukterinę bendrovę) kontroliuoja, kaip apibrėžta EMCA 15 skyriaus 5 ir 6 straipsniuose, kita bendrovė, t. y. patronuojanti bendrovė. Atitinkamai EMCA 15 skyriaus 5 straipsnyje pateikiamas *de jure* kontrolės atvejis, o EMCA 15 skyriaus 6 straipsnyje *de facto* kontrolės atvejai. Taigi EMCA 15 skyriuje yra

²¹ EMCA nuostatos, susijusios su patronuojančios ar dukterinės bendrovės akcininkų apsauga, taikomos tik tais atvejais, kai patronuojančioje ar (ir) dukterinėje bendrovėje yra smulkiųjų akcininkų.

²² Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1606/2002 4 straipsnyje numatyta, kad bendrovės, kurių veiklą reglamentuoja valstybės narės teisė, rengia savo konsoliduotą finansinę atskaitomybę laikydamosi tarptautinių apskaitos standartų (Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas Nr. 1606/2002..., 2002).

²³ ĮGKFAĮ pateikti patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimai buvo parengti įgyvendinant Septintosios direktyvos nuostatas (Septintoji Tarybos direktyva..., 1983).

numatytos dvi kontrolės formos: tiesioginė ir netiesioginė²⁴, taip pat EMCA 15 skyriuje nustatytos dvi kontrolės rūšys: *de jure* ir *de facto* kontrolė²⁵. Analizuojant Lietuvos ABĮ 5 straipsnyje pateiktus kontrolės atvejus taip pat galima pastebėti, kad Lietuvos įstatymų leidėjas įtvirtino dvi kontrolės formas: tiesioginę (ABĮ 5 straipsnio 2 ir 4 dalis) ir netiesioginę (ABĮ 5 straipsnio 3 ir 5 dalis) kontrolę. ABĮ straipsnyje yra numatyta tiek *de jure* kontrolė – kontrolės atvejis, kai bendrovė tiesiogiai²⁶ arba netiesiogiai²⁷ turi balsų daugumą kitoje bendrovėje (ABĮ 5 straipsnio 2 ir 3 dalis), tiek *de facto* kontrolė – kontrolės atvejis, kai bendrovė tiesiogiai²⁸ arba netiesiogiai²⁹ gali daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei (ABĮ 5 straipsnio 4 ir 5 dalis).

3.1. *De jure* kontrolės atvejai

Tiek EMCA 15 skyriaus 5 straipsnyje, tiek ABĮ 5 straipsnio 2 dalyje *de jure* kontrolė yra suprantama taip pat, – tai kontrolės atvejis, kai bendrovė tiesiogiai arba netiesiogiai turi balsų daugumą kitoje bendrovėje. Pagal abu analizuojamus teisės aktus balsų dauguma yra suprantama kaip turėjimas kitos bendrovės akcijų, visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių daugiau kaip 1/2 balsų (ABĮ 5 straipsnio 2 dalis, EMCA 15 skyriaus 5 straipsnis). Vis dėlto esminis skirtumas – EMCA nustatyta galimybė paneigti *de jure* kontrolę prezumpciją: „unless, in exceptional circumstances, it can be clearly demonstrated that such ownership does not constitute control“ (liet. išskyrus atvejus, kai išskirtinėmis aplinkybėmis galima akivaizdžiai parodyti, kad toks nuosavybės turėjimas nereiškia kontrolės). Reikia pasakyti, nei EMCA komentare, nei EMCA 15 skyriaus pagrindinio autoriaus P. H. Conac (Conac, 2016, p. 301–321) parengtame moksliniame straipsnyje apie EMCA 15 skyrių nėra detalizuojama, kokie gali būti atvejai, kai išskirtinėmis aplinkybėmis galima akivaizdžiai parodyti, kad toks nuosavybės turėjimas nereiškia kontrolės. Kita vertus, EMCA komentare nurodoma, kad *de jure* kontrolės prezumpcija, įskaitant galimybę paneigti ją (prezumpciją), buvo perimta iš TAS 27. Nepaisant to, kad pačiame TAS 27 nėra paaiškinama, ką reiškia formuluotė *išskirtinėmis aplinkybėmis galima akivaizdžiai parodyti, kad toks nuosavybės turėjimas nereiškia kontrolės*, bet, kaip nurodoma teisės doktrinoje, tai galėtų būti atvejis, kai kitas dukterinės bendrovės akcininkas (ne patronuojanti bendrovė) turi pakankamai akcijų, kad galėtų neleisti patronuojančiai bendrovei įgyvendinti dukterinės bendrovės kontrolės (Ernst & Young LLP, 2019, p. 715). Pavyzdžiui, Lietuvos ABĮ 28 straipsnyje nurodomi sprendimai, kuriuos

²⁴ Dėl kontrolės skirstymo į tiesioginę ir netiesioginę žiūrėti straipsnio 17 išnašą.

²⁵ Pagal tai, ar bendrovės teisinė galia kontroliuoti kitą bendrovę pagrįsta turimų balsų dauguma kitoje bendrovėje, kontrolė skirstoma į *de jure* ir *de facto*. Pažymėtina, kad toks kontrolės skirstymas yra numatytas EMCA 15 skyriaus 4 skirsnyje. Kontrolės skirstymo į *de jure* ir *de facto* kriterijus yra turima balsų dauguma kitoje bendrovėje.

²⁶ ABĮ 5 straipsnio 2 dalyje nurodoma, kad bendrovė tiesiogiai turi balsų daugumą kitoje bendrovėje, jeigu ji turi įgijusi kitos bendrovės akcijų, visuotiniame akcininkų susirinkime suteikiančių daugiau kaip 1/2 balsų.

²⁷ ABĮ 5 straipsnio 3 dalyje nurodoma, kad bendrovė netiesiogiai turi balsų daugumą trečiojoje bendrovėje, jeigu ji tiesiogiai turi balsų daugumą bendrovėje, kuri tiesiogiai ar netiesiogiai turi balsų daugumą trečiojoje bendrovėje.

²⁸ ABĮ 5 straipsnio 4 dalyje nurodoma, jog yra laikoma, kad tiesiogiai daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei gali bendrovė, kuri yra tos bendrovės akcininkė ir turi teisę rinkti ar atšaukti kitos bendrovės vadovą, daugumą valdybos ar stebėtojų tarybos narių, arba pagal susitarimus, sudarytus su kitais akcininkais, turi balsų daugumą toje bendrovėje.

²⁹ Pagal ABĮ 5 straipsnio 5 dalį laikoma, kad netiesiogiai daryti lemiamą įtaką trečiajai bendrovei gali bendrovė, kuri atitinka bent vieną iš toliau nurodytų sąlygų. Pirma, bendrovė gali tiesiogiai daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei, kuri tiesiogiai ar netiesiogiai turi balsų daugumą trečiojoje bendrovėje arba tiesiogiai ar netiesiogiai gali daryti lemiamą įtaką trečiajai bendrovei. Antra, bendrovė tiesiogiai ar netiesiogiai turi balsų daugumą kitoje bendrovėje, kuri gali tiesiogiai ar netiesiogiai daryti lemiamą įtaką trečiajai bendrovei. Trečia, kartu su kitomis bendrovėmis, kuriose tiesiogiai ar netiesiogiai ši bendrovė turi balsų daugumą arba kurioms gali tiesiogiai ar netiesiogiai daryti lemiamą įtaką, turi balsų daugumą trečiojoje bendrovėje arba šiame punkte nurodytos kitos bendrovės kartu turi balsų daugumą trečiojoje bendrovėje.

visuotinis akcininkų susirinkimas (toliau – VAS) gali priimti kvalifikuota balsų dauguma (ne mažesnė kaip 2/3 visų susirinkime dalyvaujančių akcininkų akcijų suteikiamų balsų), todėl tam tikrais atvejais patronuojančiai bendrovei gali nepakakti ir turimos balsų daugumos dukterinėje bendrovėje, jei, tar-kime, kitas dukterinės bendrovės akcininkas turės pakankamą kiekį akcijų, kad be jo pritarimo nebūtų priimami sprendimai, kuriems priimti reikia kvalifikuotos balsų daugumos. Natūraliai kyla klausimas, ar tokios prezumpcijos paneigimo nustatymas ABĮ yra reikalingas?

Straipsnio autoriaus nuomone, taip, nes tokios prezumpcijos nustatymas padėtų užtikrinti, kad bendrovė, kuri įsigyja kitos bendrovės akcijų, neturėdama tikslo jos kontroliuoti, nebūtų laikoma patronuojančia bendrove (pvz., bendrovė gali įsigyti kitos bendrovės akcijų, suteikiančių balsų daugumą šioje bendrovėje, turėdama tikslą ne kontroliuoti kitą bendrovę, o paprasčiausiai norėdama investuoti į jos veiklą (Berman, Picard, 2008, p. 353)). Be abejo, bendrovės deklaratyvaus teigimo, kad įsigijo kitos bendrovės akcijų vien investiciniais tikslais, nepakaktų, nes, kaip matyti ir iš EMCA pateiktos *de jure* kontrolės prezumpcijos paneigimo formuluotės, prezumpcija turėtų būti paneigiama tik esant išskirtinėms aplinkybėms, tai reiškia, jog tik išimtiniais atvejais bendrovė, kuri įsigytų kitos bendrovės akcijų, VAS suteikiančių daugiau kaip 1/2 balsų, galėtų būti nelaikoma patronuojančia bendrove. Pagrindinis argumentas, kodėl *de jure* kontrolės prezumpcija galėtų būti paneigiama tik išskirtiniais atvejais, yra tas, kad turima balsų dauguma dukterinėje bendrovėje įprastai suteikia teisę kontroliuoti dukterinę bendrovę per jos (dukterinės bendrovės) VAS³⁰. Jei *de jure* kontrolės prezumpcija taptų lengvai paneigiama, kiltų grėsmė, kad ne visos realiai grupę sudarančios bendrovės pagal ABĮ 5 straipsnį būtų pripažįstamos dukterinėmis bendrovėmis. Taigi, manytina, kad ABĮ turėtų būti numatyta galimybė patronuojančiai bendrovei paneigti *de jure* kontrolės prezumpciją, tačiau, kaip ir EMCA atveju, tai turėtų būti tik esant išskirtinėms aplinkybėms, kai galima akivaizdžiai parodyti, kad toks nuosavybės turėjimas nereiškia kontrolės. Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad tokios prezumpcijos nustatymas ABĮ 5 straipsnyje nepažeistų 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio, nes, kaip ir minėta, 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio nuostatos yra minimalaus suderinimo, valstybėms narėms palikta teisė nustatyti 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje nustatytų kriterijų turinį (kaip ir minėta, tik apibrėžiant galėjimo tiesiogiai daryti lemiamą įtaką kriterijaus turinį, valstybės narės yra įpareigosotos nurodyti du 92/101/EEB direktyvos 3 dalies a punkte nurodytus atvejus), atitinkamai balsų daugumos turėjimo kitoje bendrovėje kriterijaus turinys gali būti konkretinamas valstybių narių įstatymuose, įskaitant *de jure* kontrolės prezumpcijos paneigimo galimybę³¹.

3.2. *De facto* kontrolės atvejai

Minėta, kad ABĮ 5 straipsnio 4 ir 5 dalyje, o EMCA 15 skyriaus 6 straipsnyje nurodomi *de facto* kontrolės atvejai. Reikia pasakyti, kad dalis EMCA 15 skyriaus 6 straipsnyje bei ABĮ 5 straipsnio 3 dalyje nurodytų *de facto* kontrolės atveju sutampa t. y. bendrovė yra kitos bendrovės akcininkė ir pagal susitarimus, sudarytus su kitais akcininkais, turi balsų daugumą toje bendrovėje (ABĮ 5 straipsnio 4 dalies 2 punktas, EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies a punktas), bendrovė yra kitos bendrovės akcininkė ir turi teisę rinkti ar atšaukti kitos bendrovės vadovą, daugumą valdybos ar stebėtojų tarybos narių (ABĮ 5 straipsnio 4 dalies 1 punktas, EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies c punktas). Kita vertus, ne visi *de facto* kontrolės atvejai sutampa. ABĮ nėra numatytas *de facto* kontrolės atvejis,

³⁰ ABĮ 20 straipsnis.

³¹ Pažymėtina, kad *de jure* kontrolės prezumpcijos paneigimo galimybė numatyta Danijos bendrovių įstatymo 7 straipsnio 2 dalyje. Minėtas straipsnis taikomas, be kita ko, nustatant, ar bendrovės (patronuojančios) akcijos buvo įsigytos per kitą (dukterinę) bendrovę (Van Gerven, 2014, p. 334).

kuris nurodomas EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies b punkte, t. y. bendrovė yra kitos bendrovės akcininkė ir turi teisę valdyti bendrovės finansinę ir veiklos politiką pagal įstatus arba susitarimą. Reikia pažymėti, kad EMCA komentare nėra paaiškintas EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies b punkte nurodomas *de facto* kontrolės atvejis, tačiau nurodoma, kad *de facto* kontrolės atvejai buvo parengti pagal minėtą TAS 27. TAS 27 13 straipsnio 1 dalies b punkte nurodytas identiškas, kaip ir EMCA 6 straipsnio 1 dalies b punkte, *de facto* kontrolės atvejis. Atitinkamai TAS 27 13 straipsnio 1 dalies b punkte vartojama žodžių formuluotė *teisė valdyti bendrovės finansinę ir veiklos politiką* yra suprantama kaip teisė spęsti dėl dukterinės bendrovės biudžeto, įstatinio kapitalo didinimo, dividendų politikos, investavimo strategijos, dukterinės bendrovės verslo strategijos (pvz., teikiamų paslaugų, prekių kainos didinimo ar mažinimo), darbuotojų skyrimo, dukterinės bendrovės veiklos nutraukimo ir pan. (Narayanawamy, 2014, p. 348). Natūraliai kyla klausimas, ar EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies b punkte numatytas kontrolės atvejis turėtų būti numatytas ABĮ 5 straipsnyje? Manytina, kad taip, nes, visų pirma, kai patrunuojanti bendrovė turi teisę valdyti dukterinės bendrovės finansus ir veiklos politiką, dukterinės bendrovės teisė savarankiškai valdyti savo finansus ir veiklos politiką tampa apribota (patrunuojanti bendrovė sprendžia dėl dukterinės bendrovės finansų ir veiklos politikos, o ne dukterinė bendrovė), o tai reiškia ne ką kita kaip dukterinės bendrovės kontrolę. Antra, minėto kontrolės atvejo nustatymas ABĮ 5 straipsnyje padėtų užtikrinti didesnę bendrovių grupės struktūros skaidrumą, nes bendrovės, kurių finansus ir veiklos politiką turi teisę valdyti patrunuojanti bendrovė, būtų pripažįstamos dukterinėmis bendrovėmis, o tai atitinkamai suteiktų galimybę nustatyti tikslingesnę bendrovių grupės struktūrą (kitais tariant, padėtų išsiaiškinti, kokios bendrovės priklauso bendrovių grupei pagal ABĮ). Trečia, EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies b punkto *de facto* kontrolės atvejo nustatymas ABĮ 5 straipsnyje nepažeistų 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio, nes, kaip ir minėta, pagal 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio nuostatas valstybėms narėms suteikta teisė nustatyti 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje nustatytų kriterijų turinį³². Kita vertus, manytina, kad, kitaip nei EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies b punkte numatytu *de facto* kontrolės atveju, ABĮ 5 straipsnio atveju bendrovės teisė valdyti kitos bendrovės finansinę ir veiklos politiką neturėtų apsiriboti vien tik tais atvejais, kai tokia teisė atsiranda įstatų ar sutarties pagrindu, nes, nustatant šį *de facto* kontrolės atvejį, turėtų būti svarbus pats faktas, kad viena bendrovė turi teisę valdyti kitos bendrovės finansinę ir veiklos politiką, o ne tai, kokių pagrindu ši teisė atsiranda, t. y. įstatų, sutarties ar pan.

Dar vienas *de facto* kontrolės atvejis, kurio nėra numatyta ABĮ 5 straipsnyje, yra nurodomas EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies d punkte, t. y. bendrovė yra kitos bendrovės akcininkė ir turi teisę pasinaudoti VAS arba jam prilygstančiame organe faktine balsų dauguma ir todėl faktiškai kontroliuoja kitos bendrovės veiklą. Akivaizdu, kad šiuo atveju yra aktuali termino *faktinė balsų dauguma* reikšmė, nes būtent bendrovės teisė pasinaudoti faktine balsų dauguma kitos bendrovės VAS leidžia konstatuoti šį *de facto* kontrolės atvejį. Vis dėlto nei EMCA 15 skyriaus 6 straipsnyje, nei kituose EMCA skyriuose terminas *faktinė balsų dauguma* nėra apibrėžtas. Minėta, kad EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio komentare nurodoma, kad *de facto* kontrolės atvejai buvo parengti atsižvelgiant į TAS 27, tačiau šiame teisės akte taip pat nėra apibrėžiamas *faktinės balsų daugumos* terminas (apskritai nėra nurodomas EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies d punkte pateiktas kontrolės atvejis). Kita vertus, minėta, kad EMCA buvo parengta ir pagal ES valstybių narių įstatymus, kurie skirti bendrovių veiklai reglamentuoti (įskaitant bendrovių grupių), atitinkamai pažymėtina, kad Danijos bendrovių įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 4 punkte yra pateikiamas toks pats *de facto* kontrolės atvejis kaip ir EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio

³² Kaip jau minėta, tik apibrėžiant galėjimo tiesiogiai daryti lemiamą įtaką kriterijaus turinį, valstybės narės yra įpareigotos nurodyti du 92/101/EEB direktyvos 3 dalies a punkte nurodytus atvejus.

1 dalies d punkte. Teisės doktrinoje, aiškinant Danijos bendrovių įstatymo 7 straipsnio 3 dalies 4 punktą, nurodoma, kad faktinė balsų dauguma (dan. *Faktiske flertal*) priklauso nuo akcininkų, dalyvaujančių VAS, turimų balsų (Nguyen, Bahr, 2019, p. 54). Taigi galima išskirti du dalykus: pirma, kiekviename VAS faktinė balsų dauguma gali skirtis (priklausomai nuo akcininkų, dalyvaujančių VAS), antra, patronuojančios bendrovės teisė kontroliuoti dukterinę bendrovę pasinaudojant faktine balsų dauguma dukterinės bendrovės VAS yra vienkartinio pobūdžio, nes vienu atveju patronuojančiai bendrovei gali pakakti turimų akcijų, kad turėtų teisę kontroliuoti dukterinę bendrovę, o kitu atveju – ne. Atitinkamai, manytina, EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies d punkte numatytas kontrolės atvejis neturėtų būti numatytas ABĮ 5 straipsnyje dėl kontrolės nepastovumo (vienkartinio pobūdžio)³³.

Pagaliau reikia pasakyti, kad analizuojamame EMCA straipsnyje, kitaip nei ABĮ 5 straipsnyje, taip pat yra nustatytos dvi *de facto* kontrolės prezumpcijos. Visų pirma, kad kontrolė yra tada, kai dauguma valdybos narių dvejus finansinius metus iš eilės yra renkami kitos bendrovės. Antroji *de facto* prezumpcija yra susijusi su pirmąja *de facto* prezumpcija ir ją konkretina: laikoma, kad kita bendrovė (patronuojanti) turėjo įtakos tokiems rinkimams, jeigu per finansinius metus jai priklausė kitos bendrovės (dukterinės bendrovės) akcijų, VAS suteikiančių daugiau nei 40 proc. balsų, o kitam akcininkui nei tiesiogiai, nei netiesiogiai nepriklausė akcijų, suteikiančių daugiau balsų, nei ji turi. Straipsnio autoriaus nuomone, minėtų *de facto* prezumpcijų nustatymas ABĮ 5 straipsnyje būtų perteklinis. ABĮ 5 straipsnio 4 dalies 1 punkte jau yra numatytas panašus kontrolės atvejis (t. y. kad tiesiogiai daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei gali bendrovė, kuri yra tos bendrovės akcininkė, turi teisę rinkti ar atšaukti kitos bendrovės vadovą, daugumą valdybos ar stebėtojų tarybos narių), kaip ir EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies d punkte numatyta prezumpcija. Analizuojant ABĮ 5 straipsnio 4 dalies 1 punkte numatytą kontrolės atvejį su EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies d punkte nustatyta pirmąja prezumpcija, galima pastebėti du esminius skirtumus: pirma, *de facto* kontrolės prezumpcija siejama ne su turima teise skirti daugumą dukterinės bendrovės valdybos narių (kaip ABĮ 5 straipsnio 4 dalies 1 punkte numatyta), o jau pasinaudojimu (įgyvendinimu) šia teise (skirti daugumą dukterinės bendrovės valdybos narių), antra, pirmoji *de facto* kontrolės prezumpcija taikoma tik tada, kai tokią teisę patronuojanti bendrovė įgyvendina dvejus finansinius metus iš eilės. Taigi pagal ABĮ vien turėti teisę rinkti ar atšaukti kitos bendrovės vadovą, daugumą valdybos ar stebėtojų tarybos narių jau reiškia, kad viena bendrovė yra patronuojanti, o kita – dukterinė, todėl nereikia papildomai nustatinėti, ar dukterinė bendrovė pasinaudojo teise skirti dukterinės bendrovės vadovą ar daugumą dukterinės bendrovės valdybos ar stebėtojų tarybos narių, kad būtų galima pripažinti tam tikrą bendrovę patronuojančia. Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad net ir Prancūzijos komercinio kodekso L. 233-16 straipsnyje, kuriuo pagrindu buvo parengtos EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies d punkte numatytos prezumpcijos, nėra atskirai išskiriama kontrolės atvejo, kai patronuojanti bendrovė yra dukterinės bendrovės akcininkė ir turi teisę skirti arba atšaukti daugumą patronuojamosios bendrovės valdybos narių (apsiribojama minėtų prezumpcijų nustatymu). Be to, Prancūzijos komerciniame kodekse nustatyti kontrolės atvejai yra siejami ne tik su turima teise kontroliuoti dukterinę bendrovę, bet ir su šios teisės įgyvendinimu (Berman, Picard, 2008, p. 353). Pagal Lietuvos ABĮ 5 straipsnį, kaip ir minėta, norint pripažinti bendrovę patronuojančia ar dukterine, pakanka nustatyti, kad bendrovė turi teisę kontroliuoti kitą bendrovę (nereikia nustatinėti, ar ji įgyvendina kontrolę). Atitinkamai, manytina, kad, norint išvengti perteklinio reglamentavimo, ABĮ 5 straipsnyje neturėtų būti nustatytos EMCA 15 skyriaus 6 straipsnio 1 dalies d punkte numatytos prezumpcijos.

³³ Reikia pabrėžti, kad ir teisės doktrinoje, kai kurių mokslininkų nuomone, tarkim, R. P. Duarte, yra akcentuojamas kontrolės pastovumas kaip būtina sąlyga, norint pripažinti bendrovę patronuojančia (Conac, 2016, p. 5).

Išvados

1. Dabartiniame ABĮ 5 straipsnyje pateikti patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimai yra suformuluoti pagal 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnyje nustatytus kriterijus, kurie buvo parengti taikyti pakankamai siaurame kontekste (tik įgyvendinant 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio tikslą). ABĮ 5 straipsnyje pateiktų patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimų išplėtimas (arba susiaurinimas) yra galimas pagal 92/101/EEB direktyvos nuostatas ir neprieštarauš šios direktyvos 1 straipsnio tikslui, jeigu ABĮ išliks visi keturi 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje nustatyti kriterijai bei tiesioginio galėjimo daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei kriterijus ir toliau apims 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio 3 dalies a punkte nurodytus atvejus.
2. ABĮ 5 straipsnyje patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšys grindžiamas ne ekonominiu, o teisinės galios kontroliuoti kriterijumi. Norint pagal ABĮ 5 straipsnį nustatyti, kad tam tikra bendrovė yra patronuojanti, o kita – dukterinė, pakanka nustatyti bendrovės *galimybę* kontroliuoti kitą bendrovę.
3. ABĮ 5 straipsnyje pateikta patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata turi būti tobulinama, užtikrinant didesnę galimybę ją pritaikyti bendrovių grupės valdymui, patronuojančios ir dukterinės bendrovės akcininkų ir kreditorių interesų apsaugai. Atitinkamai, atlikus ABĮ 5 straipsnyje nustatytos patronuojančios bendrovės sampratos lyginamąją analizę su EMCA 15 skyriuje pateikta patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata, darytina išvada, kad, pirma, ABĮ 5 straipsnyje turėtų būti numatytas *de facto* kontrolės atvejis, kai bendrovė (patronuojanti) yra kitos bendrovės akcininkė ir turi teisę valdyti bendrovės finansinę ir veiklos politiką, tačiau, kitaip nei EMCA atveju, ABĮ atveju bendrovės teisė valdyti kitos bendrovės finansinę ir veiklos politiką neturėtų apsiriboti vien tais atvejais, kai tokia teisė atsiranda pagal įstatus ar sutarimą. Antra, ABĮ 5 straipsnyje turėtų būti numatyta galimybė paneigti *de jure* kontrolės prezumpciją, kai išskirtinėmis aplinkybėmis galima akivaizdžiai parodyti, kad turėti bendrovės (patronuojančios) balsų daugumą kitoje bendrovėje (dukterinėje) nereiškia kontrolės. Trečia, tiek *de jure* kontrolės prezumpcijos paneigimo galimybė, tiek minėto *de facto* kontrolės atvejo nustatymas ABĮ 5 straipsnyje atitiks 92/101/EEB direktyvos nuostatas ir neprieštarauš šios direktyvos 1 straipsnio tikslui.

Literatūra

Norminiai teisės aktai

Europos Sąjungos norminiai teisės aktai

Europos Parlamento ir Tarybos 2002 m. liepos 19 d. reglamentas (EB) Nr. 1606/2002 dėl tarptautinių apskaitos standartų taikymo. OL L 243, 1.

Tarybos 1976 m. gruodžio 13 d. Antroji direktyva dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties 58 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų akcinių bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, bendrovės steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo. OL L 26, 1.

Tarybos 1983 m. birželio 13 d. Septintoji direktyva, pagrįsta Sutarties 54 straipsnio 3 dalies g punktu dėl konsoliduotos atskaitomybės. OL L 193, 1.

Tarybos 1992 m. lapkričio 23 d. direktyva 92/101/EEB, iš dalies keičianti Direktyvą 77/91/EEB dėl ribotos atsakomybės akcinių bendrovių formavimo ir jų kapitalo palaikymo bei keitimo. OL L 347, 64.

Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. spalio 25 d. direktyva 2012/30/ES dėl apsaugos priemonių, kurių valstybės narės, siekdamos tokias priemones suvienodinti, reikalauja iš Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 54 straipsnio antroje pastraipoje apibrėžtų bendrovių, jų narių ir kitų interesų apsaugai, akcines bendroves steigiant, palaikant ir keičiant jų kapitalą, koordinavimo. OL L 315, 74.

Europos Parlamento ir Tarybos 2017 m. birželio 14 d. direktyva (ES) 2017/1132 dėl tam tikrų bendrovių teisės aspektų.
OL L 169, 46.

Lietuvos norminiai teisės aktai

Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (1990), *Lietuvos Aidas*, 1990, nr. 57-0.

Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (1994), *Valstybės žinios*, 55-1046.

Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (2000), *Valstybės žinios*, 64-1914.

Lietuvos Respublikos įmonių grupių konsoliduotos finansinės atskaitomybės įstatymas (2015), *Teisės aktų registras*, 8119.

Užsienio norminiai teisės aktai

Danijos bendrovių įstatymas (2010) [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://danishbusinessauthority.dk/sites/default/files/danish_companies_act.pdf [žiūrėta 2019 m. liepos 17 d.].

Specialioji literatūra

Antunes, J. E. (1994). *Liability of Corporate Groups. Autonomy and Control in Parent-Subsidiary Relationships in US, German and EU Law. An International and Comparative Perspective*. Denver: Kluwer Law and Taxation Publishers.

Bakanauskas, E. (2017). *Įmonių grupės: Europos modelinio bendrovių akto (EMCA) ir Lietuvos kontekste*. Magistro darbas, socialiniai mokslai, teisė, Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universitetas.

Bartkus, G. et al. (2012). Įmonių grupės atsakomybės už kiekvienos įmonės – grupės narės – finansinę padėtį (mokumą) nustatymo teisinės galimybės ir taikymo efektyvumas tyčinių bankrotų prevencijos kontekste. *Taikomasis mokslinis tyrimo darbas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2012_imoniu_grupes_atsakomybe.pdf [žiūrėta 2018 m. lapkričio 1 d.].

Berman, A. and Picard, E. (2008). *Introduction to French Law*. New York: Kluwer Law International.

Conac, P. H. (2016). The Chapter on Groups of Companies of the European Model Company Act (EMCA). *European Company and Financial Law Review*, 13(2), 301–321.

Edwards, V. (2002). *Europos Sąjungos bendrovių teisė*. Vertė A. Paksas. Vilnius: Eugrimas.

Ernst and Young LLP (2013). *International GAAP 2013: Generally Accepted Accounting Principles under International Financial Reporting Standards*, Hoboken: John Wiley & Sons.

Grundmann, S. and Glasow, F. (2012). *European Company Law*, Cambridge-Antwerp-Portland: Intersentia.

Hopt, K. J. (2015). Groups of Companies A Comparative Study on the Economics, Law and Regulation of Corporate Groups, *Law Working Paper*, 286, 1–34.

Jakuntavičiūtė, G. (2012). *Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė. Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

Kriaučiūnas, D. (2001). Įmonių grupės: reglamentavimas Europos Bendrijos ir Lietuvos teisėje. *Teisė*, 38, 32–48.

Narayanaswamy, R. (2014). *Financial Accounting: A Managerial Perspective*. Delhi: PHI Learning Pvt.

Nguyen, D. and Bahr, W. (2019). *Handbog til selskabsret*, København: Books on Demand.

Papijanc, V. (2007). Įmonių grupės teisinio reguliavimo aspektai: samprata ir požymiai. *Jurisprudencija*, 2007, 4(94), 81–88.

Van Gerven, D. (2014). *Capital directive in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Wallace, C. D. (2002). *The multinational enterprise and legal control*. Hague: Martinus Nijhoff Publishers.

Travaux préparatoires ir kita

Commission of the European Communities (1990). *Proposal for a Council Directive amending Directive 77/91/EEC on the formation of public limited liability companies and the maintenance and alternation of their capital* [online]. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51990PC0631&from=EN> [Accessed 5 December 2019].

ECLC (2016). *A Proposal for Reforming Group Law in the European Union – Comparative Observations on the Way Forward* [online]. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2849865 [Accessed 14 December 2019].

European Model Companies Act (2017) [online]. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2929348## [Accessed 11 December 2019].

ICLEG (2016a). *Report on information on Groups* [online]. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2888863 [Accessed 10 December 2019].

ICLEG (2016b). *Report on digitalization in company law* [online]. Available at: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:H5P_0ZwfJQAJ:https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/icleg-report-on-digitalisation-24-march-2016_en.pdf+&cd=1&hl=lt&ct=clnk&gl=lt&client=firefox-b-ab [Accessed 11 December 2019].

ICLEG (2016c) *Report on the recognition of the interest of the group* [online]. Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2888863 [Accessed 11 December 2019].

Lietuvos Respublikos ūkio ministerija (2000). *Aiškinamasis raštas* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.94056> [Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 9 d.].

27-asis tarptautinis apskaitos standartas (2008). *Konsoliduotos ir atskiros finansinės ataskaitos* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32009R0494> [Žiūrėta 2018 m. rugpjūčio 9 d.].

Analysis of the Parent Company and a Subsidiary Company Concept in Article 5 of the Law on Companies of the Republic of Lithuania

Edvinas Bakanauskas

(Vilnius University)

S u m m a r y

The present article presents a historical analysis of the definitions of a parent and a subsidiary company set out in Article 5 of the LC, and considers if any extension (or narrowing) of the definitions is possible. Further, the article analyses the criteria constituting the basis for classifying a company as a parent, or a subsidiary. Third, based on the comparison of the concept of a parent company and a subsidiary within the meaning of Article 5 of the LC with that provided in Chapter 15 of the EMCA, the article considers whether the concept of a parent company and subsidiary provided for in Article 5 of the LC should be improved. Accordingly, on the basis of the analysis carried out within the framework of the article, three conclusions were drawn up. In particular, the definitions of a parent company and a subsidiary set forth in Article 5 of the LC are formulated in accordance with the criteria laid down in Article 1 of Directive 92/101/EEC and any extension (or narrowing) of these definitions is possible only provided that the four criteria set out in Article 1 (1) of Directive 92/101/EEC and the criterion of a direct ability to exercise a dominant influence on another company continue to apply, and covers all the cases referred to in point a of Article 1(3) of Directive 92/101/EC. Second, the relationship between a parent company and its subsidiary within the meaning of the LC is based on the criterion of legal control. Third, the concept of a parent company and a subsidiary as set forth in Article 5 of the LC must be further specified. First, Article 5 of the LC should provide for the possibility of rebutting the presumption of *de jure* control where, in exceptional circumstances, it can be clearly demonstrated that such ownership does not constitute control. In addition, Article 5 of the LC should provide for a *de facto* control case, where a company (parent), being a shareholder of another company and has the right to control the financial and operating policies of a company.

Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo 5 straipsnyje pateiktos patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratos analizė

Edvinas Bakanauskas

(Vilniaus universitetas)

S a n t r a u k a

Šiame straipsnyje, pirma, analizuojama ABĮ 5 straipsnyje nustatytų patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimų istorinė analizė ir nagrinėjama, ar yra galimas ABĮ 5 straipsnyje pateiktų patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimų išplėtimas (arba susiaurinimas). Antra, analizuojama, kuriuo kriterijumi remiantis pagal ABĮ 5 straipsnį bendrovė laikoma patronuojančia ar dukterine. Trečia, lyginant ABĮ 5 straipsnyje numatytą patronuojančios ir dukterinės bendrovės sampratą su EMCA 15 skyriuje nustatyta patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata, įvertinama, ar ABĮ 5 numatyta patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata turėtų būti tobulintina. Atitinkamai, atlikus analizę, padaromos trys išvados. Pirma, ABĮ 5 straipsnyje pateikti patronuojančios ir dukterinės bendrovės apibrėžimai yra suformuluoti pagal 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnyje nustatytus kriterijus ir šių apibrėžimų išplėtimas (arba susiaurinimas) yra galimas

pagal 92/101/EEB direktyvos nuostatas ir neprieštaraus šios direktyvos 1 straipsnio tikslui, jeigu ABĮ išliks visi keturi 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio 1 dalyje nustatyti kriterijai bei tiesioginio galėjimo daryti lemiamą įtaką kitai bendrovei kriterijus ir toliau apims 92/101/EEB direktyvos 1 straipsnio 3 dalies a punkte nurodytus atvejus. Antra, Lietuvos ABĮ patronuojančios ir dukterinės bendrovės tarpusavio ryšys grindžiamas teisinės galios kontroliuoti kriterijumi. Trečia, ABĮ 5 straipsnyje pateikta patronuojančios ir dukterinės bendrovės samprata turi būti tobulinama. Pirma, ABĮ 5 straipsnyje turėtų būti numatyta galimybė paneigti *de jure* kontrolės prezumpciją, kai išskirtinėmis aplinkybėmis galima akivaizdžiai parodyti, kad turėti bendrovės (patronuojančios) balsų daugumą kitoje bendrovėje (dukterinėje) nereiškia kontrolės. Antra, ABĮ 5 straipsnyje turėtų būti numatytas *de facto* kontrolės atvejis, kai bendrovė (patronuojanti) yra kitos bendrovės akcininkė ir turi teisę valdyti bendrovės finansinę ir veiklos politiką.

Edvinas Bakanauskas yra Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Privatinės teisės katedros doktorantas. Pagrindinės mokslinių interesų ir tyrimų sritys: įmonių teisė, įmonių grupės. Rengiamos disertacijos pavadinimas: „Smulkiųjų akcininkų teisių apsauga įmonių grupėse“.

Edvinas Bakanauskas is a PhD student at the Department of Private Law at Vilnius University Faculty of Law. Main fields of expertise: corporate law, groups of companies. Title of dissertation in progress: „Protection of Minority Shareholders' Rights in Group of Companies“.